

Italiaan schreef belangrijk proefschrift over moderne boer in Nederland

De Italiaan Benvenuti promoveerde op 24 november aan de Landbouwhogeschool na een verdediging in het Nederlands van zijn in het Engels gestelde proefschrift over de sociale factoren, die de produktiviteit in de landbouw beïnvloeden.*) Dit proefschrift was gebaseerd op een grondig onderzoek in Winterswijk. Bij het uitreiken van de bul sprak de promotor, professor Hofstee, zeer lovend over de kwaliteiten van dit proefschrift. Het is gebaseerd op een zeer grondige kennis van de sociologische literatuur en een bijzonder goed inzicht in de Winterswijkse samenleving. Het heeft een zodanige bijdrage geleverd tot de verbetering van de methodiek van het sociologisch onderzoek, dat er in Amerika nu reeds een boek in druk is, dat een samenvatting geeft van 642 onderzoeken op het gebied van de voorlichting, waarin 3 pagina's gewijd zijn aan de bespreking van deze methodiek.

Met dit onderzoek heeft Benvenuti aangetoond, dat moderne boeren een belangrijk hogere arbeidsproduktiviteit behalen dan hun traditionelere collega's. Met moderne boeren bedoelt hij dan niet alleen boeren met een moderne bedrijfsvoering, maar vooral ook moderne mensen, die verder kijken dan de grenzen van hun eigen erf en de grenzen van hun dorp. Zij weten wat er in de wereld te koop is en hebben daar hun eigen mening over.

Om tot deze conclusie te geraken, was het natuurlijk eerst nodig om te bepalen welke boeren modern zijn. Dit deed Benvenuti door 520 Winterswijkse boeren een aantal vragen te stellen, als „wat denkt u van de initiatieven, die de Nederlandse politieke partijen hebben genomen in het belang van de boeren?“ en te kijken welke boeren hier een duidelijke mening over hadden. Het interesseerde hem dus niet of de boeren al dan niet tevreden waren met het werk van onze politieke partijen, maar alleen of zij er wel eens ernstig over gedacht hadden. Hij stelde een tiental dergelijke vragen op verschillende levensgebieden.

Om te controleren of hij op deze wijze inderdaad een bruikbare maatstaf vond, legde Benvenuti een aantal plaatselijke deskundigen een lijst voor van de boeren, die over vrijwel alle vragen een duidelijke mening hadden en een lijst van boeren, die bijna geen enkele vraag hadden beantwoord. Zonder erbij te zeggen hoe hij aan deze lijsten gekomen was, vroeg hij hen of zij ook verschil zagen tussen de boeren, voorkomend op elk dezer beide lijsten. Deze verschillen waren wel zeer groot.

In tegenstelling tot de boeren, die maar weinig vragen beantwoordden, zijn de moderne boeren mensen met druf en initiatief, die hun bedrijf zien als een onderneming en niet alleen als een wijze van leven. Zij komen regelmatig op lezingen en vergaderingen en zijn actieve leden van tal van verenigingen. Zij kennen allerlei vormen van actieve vrijetijdsbesteding in tegenstelling tot de traditionele boeren, die geen duidelijk onderscheid maken tussen werk en vrije tijd, maar steeds tijd hebben voor een praatje. De moderne boeren hebben meer een eigen mening en volgen niet altijd de mening van de buurt. In hun bedrijf overleggen zij rationeler of een nieuwe methode onder hun omstandigheden past. Zij beschouwen niet alleen spierarbeid, maar ook intellectuele arbeid als werken. Hun kinderen hebben dan ook vaker een goede opleiding genoten, mede doordat de ouders meer belangstelling hebben voor de opvoeding van de kinderen. De vrouw werkt hierom minder in het bedrijf mee en laat de opvoeding van de kinderen minder over aan de grootouders en de buurt. Als er eens moeilijkheden in het gezin zijn, durft men hier openlijk over te praten tot een oplossing is gevonden.

Deze beschrijving laat duidelijk zien, dat Benvenuti er goed in is geslaagd te bepalen welke boeren moderne mensen zijn.

Bedrijfsvoering

Welke verschillen bestaan er nu in de bedrijfsvoering van de moderne en de traditionele boeren? Het belangrijkste is wel het verschil in arbeidsproduktiviteit. Het is natuurlijk bekend, dat de arbeidsproduktiviteit op de grotere bedrijven hoger is dan op de kleinere; daarom heeft Benvenuti dit per grootte-klasse bekeken. Als maatstaf voor de arbeidsproduktiviteit nam hij het aantal standaarduren per arbeidskracht. De standaarduren geven een mogelijkheid om de verschillende gewassen en veesoorten onder één noemer te brengen. Men rekent bij voorbeeld, dat er voor een ha rogge 250 standaarduur nodig zijn, voor een ha aardappelen 700 en voor de verzorging van een melkkoe met bijbehorend jongvee 275 standaarduur. Het blijkt nu, dat het inkomen per standaarduur in de verschillende grootte-klassen ongeveer gelijk is.

Benvenuti vond nu:

	2—6 ha	7—9 ha	10 en meer ha
trad. boeren ..	3200 s.u.	3300 s.u.	4000 s.u.
gew. boeren ..	2500 s.u.	3700 s.u.	4300 s.u.
mod. boeren ..	3900 s.u.	4000 s.u.	4800 s.u.

We zien dus, dat de arbeidsproduktiviteit van de boeren even goed afhankelijk is van hun moderniteit als van hun bedrijfsgrootte. Het is bekend, dat de kleinere boeren gemiddeld aanmerkelijk minder verdienen dan de groteren. Benvenuti laat ons zien, dat dit niet alleen komt, doordat zij over minder grond beschikken, maar ook doordat zij in het algemeen minder moderne mensen en daardoor minder goede ondernemers zijn.

De moderne boeren bereiken hun hogere arbeidsproduktiviteit met een intensiever bedrijfsvoering. Zij hebben meer varkens en kippen, strooien meer stikstof op hun grasland, verweiden hun koeien vaker enz. Hiervoor werken zij niet langer, maar in tegendeel juist korter, doordat zij hun bedrijf sterker gemechaniseerd hebben en minder tijd besteden aan een praatje met de bureu. Het is begrijpelijk, dat de moderne boeren ook veel meer contact hebben met de landbouwvoorlichtingsdienst, meer vakbladen lezen en allerlei nieuwe landbouwmethoden sneller toepassen.

De moderne boeren stellen hogere materiële eisen aan het leven dan de traditionele. Zij hebben vaker een wasmachine, een stofzuiger, een telefoon e.d., maar toch zeggen zij nog vaker dan de traditionele boeren, dat in hun huis nog apparaten ontbreken, die zij eigenlijk niet goed zouden kunnen missen. Toen hun werd gevraagd wat zij onder hun omstandigheden als een redelijk jaarinkomen beschouwen, noemden zij dan ook ruim 1000 gulden meer dan de traditionele boeren. Dit betekent echter niet, dat zij ontevreden zouden zijn met hun bestaan. Op de vraag of zij weer boer zouden willen worden, als zij het over konden doen, antwoordde van de moderne boeren 79% met ja en van de traditionele slechts 63%. Wel zou het de moderne boeren veel minder spijten dan de traditionele, indien een zoon een ander beroep koos dan boer.

Wat maakt iemand tot een moderne boer?

Benvenuti ziet het toegenomen contact met de buitenwereld als de voornaamste weg waarlangs de Winterswijkse boeren moderne mensen worden. Deze weg is moeilijk te begaan voor de boeren, die ergens ver achteraf aan een zandweg wonen, waar bovendien nog geen elektriciteit is, zodat zij moeilijk een radio kunnen gebruiken. Het blijkt inderdaad, dat van de boeren, die minder dan 250 m van de harde weg af wonen 37% tot de moderne boeren gerekend kan worden tegen slechts 12% van de boeren, die hier verder dan 500 m vanaf wonen. De laatste gaan er 's avonds weinig meer uit voor een vergadering, een uitvoering of wat

Ir. B. Benvenuti, afkomstig uit Reggio Emilia in Italië, werd op 24 november jl. te Wageningen bevorderd tot doctor in de Landbouwkunde.

dan ook. Het blijkt hierdoor dat de traditionele boeren gemiddeld heel wat langer slapen dan de modernere.

Het is natuurlijk niet alleen de verharding van de wegen, die bepaalt of iemand tot een moderne boer wordt; waar een wil is, is immers een weg. We zien dan ook, dat de moderne boeren ook op allerlei andere wijzen veel meer contact hebben met de buitenwereld dan de traditionele. Zij reizen meer, ontvangen meer logé's, lezen landelijke dagbladen en niet alleen de Winterswijkse Courant enz.

Men kan zich afvragen of deze conclusies alleen gelden voor Winterswijk of ook voor andere streken van ons land. Nu blijken Benvenuti's conclusies in grote lijnen overeen te stemmen met de veronderstellingen, waartoe hij was gekomen op grond van een nauwkeurige analyse van de binnen- en buitenlandse literatuur op dit gebied. Daarom is het waarschijnlijk, dat hij in andere streken ongeveer hetzelfde zou hebben gevonden.

Betekenis voor onderwijs en voorlichting

Benvenuti zegt er weinig van hoe de resultaten van zijn onderzoek door onderwijs en voorlichting kunnen worden toegepast. Dit zijn ook beleidsbeslissingen, waarvan het resultaat moeilijk met wetenschappelijke zekerheid kan worden voorspeld. Laat ik daarom enkele suggesties geven voor de toepassing om de discussie hierover op gang te brengen. Het proefschrift geeft sterk de indruk, dat de instelling van een boer veel belangrijker is dan de kennis, waarover hij beschikt. Als een moderne boer iets niet weet, zal hij wel een weg vinden om er achter te komen. Anders echter een boer, die wel op de landbouwschool precies heeft geleerd, hoe hij zijn bedrijf moet voeren, maar die niet is gevormd tot een modern mens, die zich steeds tracht aan te passen bij de nieuwe ontwikkelingen. Deze zal moeite hebben zich te realiseren, dat een groot deel van zijn kennis verouderd is in de vijftien jaar, die gewoonlijk verlopen tussen het verlaten van de landbouwschool en het begin van de eigen zelfstandigheid als boer. De verandering van de instelling bij jongens, die uit een traditioneel milieu afkomstig zijn, zal men waarschijnlijk niet bereiken door hen te laten luisteren naar een leraar. Zij moeten ertoe worden gebracht om zelf te denken over de mogelijkheid om hun bedrijf te veranderen.

Er wordt aan deze persoonlijkheidsvorming natuurlijk al heel wat gedaan, maar toch is het waarschijnlijk wel mogelijk de ontwikkeling van de jonge boeren hier meer systematisch op te richten, dan thans gebeurt. Als we de jongens aan het denken willen krijgen, lijkt het bijvoorbeeld effectief hen eens in een andere streek te laten zien, dat een bedrijf anders kan worden gevoerd dan zij thuis gewend zijn. Wat betreft deze uitwisseling van

(Vervolg op pagina 10, eerste kolom)

Bedrijfsoverdracht na de dood van de ouders

Het hoofd van de Juridische Afdeling van de L.L.T.B., mr. P. H. J. Lamers, wijdde onlangs in een radiocauserie de aandacht aan de bedrijfsopvolging in de landbouw. Enige weken geleden was het de heer H. v. d. Venne, eveneens van de L.L.T.B., die hier de aandacht voor vroeg. Ditmaal werd echter — in tegenstelling tot de causerie van de heer v. d. Venne — speciaal gesproken over bedrijfsopdracht na de dood van de ouders.

De praktijk leert dat vele ouders hun boerderij of tuinderij tot hun dood in eigendom willen behouden. Deze ouders kunnen echter ook maatregelen nemen over de opvolging in het bedrijf. En het is zelfs dringend gewenst, dat zij maatregelen nemen, in de eerste plaats, om te voorkomen dat na hun dood tussen de kinderen onenigheid ontstaat over de ouderlijke nalatenschap. Vervolgens te verwachten erfenismoeilijkheden moeten door de ouders opgelost worden en mogen niet bij wijze van puzzle aan de belanghebbende kinderen nagelaten worden.

Hoe kunnen nu deze ouders berekenen dat na hun overlijden hun bedrijf in eigendom overgaat op één of meer aangewezen kinderen? Wanneer we een antwoord op deze vraag gaan zoeken, moeten we voor ogen houden, dat het

de aanstaande bedrijfsopvolger allereerst te doen is om toekomstige eigendomszekerheid, m.a.w. hierom, dat de andere kinderen geen aanspraak meer kunnen maken op de boerderij of de tuinderij. En verder is het een belang van de bedrijfsopvolger dat de financiële aanspraken van de mede-erfgenamen en de te betalen belastingen niet zodanig zijn, dat de lasten voor zijn bedrijf te groot worden.

Er zijn verschillende manieren waarop de bedrijfsopvolging na overlijden geregeld kan worden.

De eerste manier is het maken van een testament. De ouders bepalen in een testament, wat er na hun dood met hun goederen moet gebeuren, b.v. aan wie de boerderij of tuinderij toekomt. Wat de ouders in het testament bepalen, kunnen ze echter ten alle tijde herroepen.

De tweede manier is het sluiten van een overeenkomst tussen ouders en bedrijfsopvolger. Maar dan een overeenkomst, die eerst haar effect krijgt na het overlijden van de ouders. Op grond van deze overeenkomst kan de bedrijfsopvolger rechten doen gelden, die niemand hem kan afnemen.

Het vermaken van een bedrijf aan één van de kinderen bij gewoon testament, is een weinig kostbare manier en wordt daarom vaak gebruikt als een voorlopige maatregel, als men nog niet aan een definitieve regeling toe is. Hoe men ook het bedrijf vermaakt, een gewoon testament is als definitieve regeling niet aan te bevelen, omdat het de bedrijfsopvolger niet de gewenste eigendomszekerheid geeft tegenover de andere kinderen. Een ander nadeel van het testament is, dat het door de ouders kan ingetrokken worden en aan het betrokken kind dus geen zekerheid van opvolging biedt. Deze zekerheid kan voor het kind belangrijk zijn wanneer het moet kiezen tussen de ouderlijke boerderij en een die b.v. elders voor hem te koop is.

Het bezwaar van eigendomszekerheid, het gevaar dus dat andere kinderen op de boerderij of tuinderij aanspraak kunnen maken, bestaat niet bij een ander soort testament, n.l. bij de ouderlijke boedelverdeling. Deze komt hierop neer dat de ouders naar bepaalde normen de erfenis verdelen. De door de ouders getroffen regeling geldt voor de kinderen als een boedelscheiding, alsof ze er dus zelf aan meegewerkt hebben. Wanneer de ouders bij een ouderlijke boedelverdeling de boerderij aan één zoon toebedeeld hebben, onder de verplichting de andere kinderen in geld uit te keren, kunnen de andere

kinderen aan de toedeling aan die zoon niets meer veranderen.

De ouders kunnen ook aan de bedrijfsopvolger het bedrijf verkopen met de bepaling dat de levering, de eigendomsverdracht, eerst na het overlijden plaats vindt. Daartoe wordt dan een voorlopige koopovereenkomst opgemaakt. Aan deze overeenkomst zijn de ouders gebonden. Ook de andere kinderen zijn er na het overlijden van de ouders aan gebonden en ze zijn verplicht mee te werken aan de definitieve akte.

De ouders kunnen bij een overeenkomst aan de bedrijfsopvolger ook een recht van koop na overlijden geven. Dit recht wordt vaak opgenomen in een pachtovereenkomst maar kan ook daarbuiten verleend worden. De bedrijfsopvolger-pachter krijgt er praktisch de garantie mee, dat de boerderij van hem wordt.

Als de ouders bij hun leven wel het bedrijf willen verpachten, maar de eigendom tot aan hun dood willen behouden, is een overeenkomst over de bedrijfsopvolging te verkiezen boven het gewone testament en ook boven de ouderlijke boedelverdeling.

De conclusie uit het voorafgaande is, dat de ouders, die tot hun dood eigenaar van hun goederen willen blijven, toch de bedrijfsopvolging kunnen regelen. Vanwege de economische, juridische, financiële en fiscale problemen hieraan verbonden is deskundige hulp absoluut noodzakelijk.

Wij hebben vernomen . . . .

• dat de algemene regeringsbezuiniging in België ook de Belgische hengstenkeuringen heeft getroffen; in vele provincies is één keuringsplaats komen te vervallen; in Tienen, Thuin, Oudenaarde, Gembloux e.a. zijn de keuringen vervallen; de fokkers zelf worden bijzonder getroffen doordat ook de premies, die aan deze keuringsdagen waren verbonden, zijn komen te vervallen;

• dat in West-Duitsland van het Fonds van 30 miljoen DM om het werk van de boerin in de landbouw te verlichten, tot dusver 20.000 familiebedrijven hebben geprofiteerd, in hoofdzaak door aanleg van verwarming en warm water; door de grote belangstelling voor dit fonds wordt allerwege voortzetting en verruiming van de middelen bepleit;

• dat van de brochure „Kredietmogelijkheden van land- en tuinbouw” een tweede druk zal verschijnen van maar liefst 45.000 exemplaren; het is een bewijs van de Coöp. Centrale Raiffeisenbank te Utrecht, dat voor haar voorlichting grote belangstelling bestaat.

(Vervolg van pag. 9)

boerenzoons heeft Nederland echter een grote achterstand bij verschillende andere landen, o.a. Duitsland. Bij ons komt nog steeds menige boerenzoon op het bedrijf van zijn vader zonder dat hij ooit op een bedrijf in een andere streek heeft meegewerkt. Wel heeft hij gewoonlijk in zijn militaire dienst anderhalf jaar op één kamer geslapen met boerenzoons uit andere streken. Daar is dan alle tijd om in gespreks-groepen onder leiding van een landbouwonderwijzer ervaringen uit te wisselen. Van deze mogelijkheid wordt echter nog vrijwel geen gebruik gemaakt.

Menige Nederlandse boer voelt zich niet best op zijn gemak, als hij eens in een grote stad komt of als hij eens een paar dagen van huis moet. Sommige plattelandjongerenorganisaties trachten deze angst voor het vreemde te overwinnen door gezamenlijk een schouwburg te bezoeken of op reis te gaan. Benvenuti's onderzoek laat zien, dat dit voor de welvaart van onze boeren van grote betekenis is.

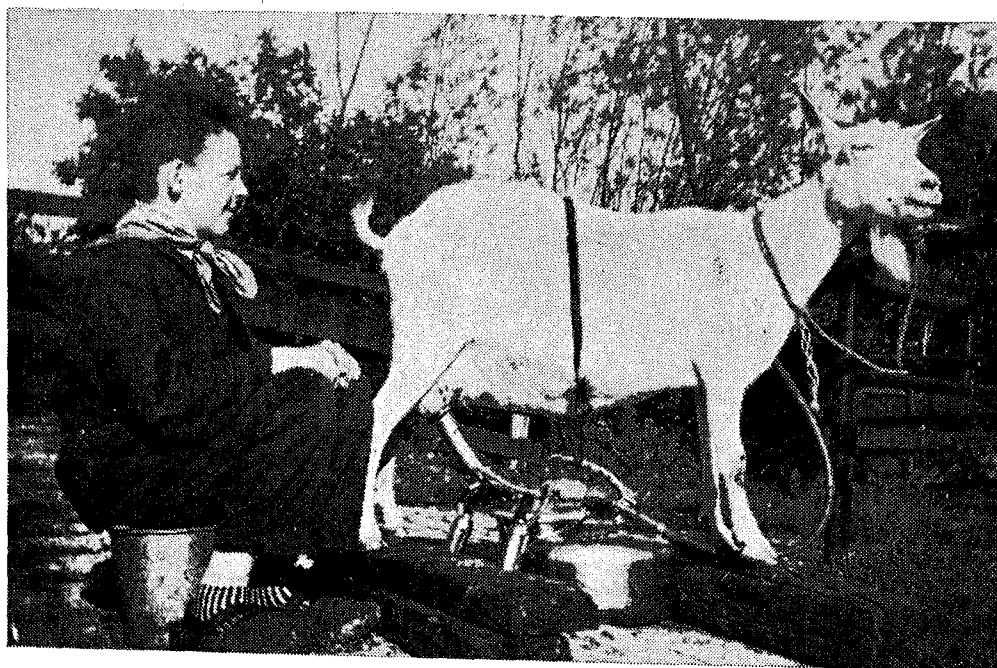
Ook bij de voorlichting gaat het er niet zozeer om de problemen voor de boeren op te lossen, maar om hen te stimuleren zelf te denken over de mogelijkheden hun bedrijf aan te passen aan de veranderde omstandigheden. In sommige streekverbeteringen geeft men bijvoorbeeld premies voor bedrijfsverbeteringen. Waarschijnlijk zou men veel meer bereiken door premies te geven voor activiteiten, die de ontwikkeling van de boeren bevorderen. Men zou bijvoorbeeld een prijs kunnen geven van f 1000.— aan de boerenzoon, die in een verslag van een praktijktijd in een andere streek het beste laat zien van welke ervaringen elders de bedrijven in het streekverbeteringsgebied het meest zouden kunnen profiteren. Ook zou men eens op een tweedaagse excursie kunnen gaan, waarbij de boeren een nacht bij collega's in een andere streek slapen, zodat zij daar het bedrijf eens rustig kunnen bekijken. Bij de Bond van Plattelandsvrouwen bevallen deze excursies zeer goed. Van grote betekenis zijn alle activiteiten, die de traditionele boeren uit de bestotenheid van hun buurt halen en laten zien wat er in de wereld te koop is en wat er elders verandert.

Al met al kunnen we zeggen, dat de Italiaan Benvenuti met zijn proefschrift de Nederlandse landbouw een belangrijke dienst heeft bewezen. Het valt daarom te betreuren, dat de publikatie van zijn manuscript door financiële moeilijkheden enkele jaren is vertraagd.

Wageningen

Ir. A. W. van den BAN

*) B. Benvenuti, Farming in Cultural Change, Van Gorcum en Co. Assen, 1961.

Ook geiten kunnen machinaal worden gemolken. Deze foto van Blekkie U 512 R bewijst het. Blekkie wordt evenals haar stalgenote Annelies U 507 R (beide van D. E. van der Horst, Mijdrecht) tweemaal per dag machinaal gemolken. De dieren lopen uit zichzelf op de blokken en blijven er op staan totdat de eigenaar ze met de hand heeft nagemolken. (Cliché: De Geitewerter).